

Doris
Lessing

Hayatta Kalma
Güncesi

4. BASKI

Çeviri: PÜREN ÖZGÖREN

♥ can
roman

DORIS LESSING
HAYATTA KALMA
GÜNCEİ

The Memoirs of a Survivor, Doris Lessing

© 1974, Doris Lessing

© 2010, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Jonathan Clowes Ltd. ve Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2010

4. basım: Mart 2017, İstanbul

Bu kitabın 4. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Seçkin Selvi

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26

Topkapı-İstanbul

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3439-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750711794

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

DORIS LESSING
HAYATTA KALMA
GÜNCEİ

ROMAN

2007 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

İngilizce aslından çeviren

Püren Özgören

♥can

Doris Lessing'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Türkü Söylüyor Otlar, 1983

Altın Defter, 1990

Gene Aşk, 1997

Mara ile Dann, 2001

Alfred ile Emily, 2009

On Dokuz Numaralı Oda, 2015

DORIS LESSING, 1919'da, babasının İngiliz subayı olarak İran'da görev yaptığı sırada Kirmanşah'ta doğdu. 1949'da İngiltere'ye yerleşti. Yayımlanan ilk kitabı *Türkü Söylüyor Otlar*, Rodezya'yı anlatıyordu. Başyapıtlarından sayılan ve en çok okunan romanı olan *Altın Defter*'de, yaşadığı çağla uzlaşmaya çalışan bir kadın yazarı konu aldı. *Şiddetin Çocukları* adlı yarı özyaşamöyküsel roman dizisi yayımlandı. *Hayatta Kalma Güncesi*, bir fantezi niteliğindedir. Lessing, aralarında *Evlenmeyen Adamın Hikâyesi*'nin de bulunduğu birkaç öykü kitabı yayımladı. *Argos'taki Kanopus Arşivleri* adlı beş romanlık dizisiyle bilimkurgu türüne yöneldi. *İyi Bir Komşunun Günlüğü* ve *Yaşlılar Yapabilselerdi* adlı romanlarında, tanınmamış yazarların sorunlarını gözler önüne sermek için Jane Somers takma adını kullandı. 1985'te, Londra'daki bir grup devrimciyi anlattığı *Terörist* yayımlandı. Bunu bir dehşet öyküsü olan *Beşinci Çocuk* izledi. Özyaşamöyküsünün özellikle ilk cildi *Derimin Altında* büyük övgüyle karşılandı. Son romanı *Yarık*, 2007'de yayımlandı ve aynı yıl Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı. 2013'te Londra'da öldü.

PÜREN ÖZGÖREN, 1957'de Adana'da doğdu. Avusturya Lisesi'nde eğitimini tamamladıktan sonra Miami Üniversitesi'nde eğitim gördü. Yukio Mişima, Henry Miller, Lawrence Durrell, Ernest Hemingway, Toni Morrison, Susan Sontag, Khaled Hosseini, Janet Wallach, Roman Polanski, Truman Capote gibi yazarların eserlerini dilimize kazandırdı.

Bu kitap, ođlum Peter için

O dönemi hepimiz hatırlıyoruz. Benim yaşadıklarımın da diğerlerinin yaşadıklarından farkı yok. Ama yine de, paylaştığımız olayların ayrıntılarını birbirimize tekrar tekrar anlatıyoruz; yinelerken, dinlerken, şöyle diyoruz sanki: “Senin için de öyleydi, demek? Eh, bu da olup biteni doğruluyor; evet, bunlar oldu, olmuş; kafamdan uydurmuyormuşum demek?” Bir yolculukta tuhaf, alışılmadık yaratıklarla karşılaşmış insanlar gibi, bazen doğruluyor, bazen de fikir ayrılığına düşüyoruz: “O kocaman, mavi balığı gördün mü?” “Yo, senin gördüğün sarıydı!” Ama üzerinde yol aldığımız deniz, aynı denizdi; sona yaklaşırkenki o sürüncemeli, huzursuz, gergin süreç herkes için, her yerde aynıydı; kentlerimizin daha küçük birimlerinde de – sokaklar, yüksek apartmanların oluşturduğu kümeler, bir otel; tıpkı kentlerde, uluslarda, bir kıtada olduğu gibi... Evet, söz konusu olayların doğası düşünüldüğünde, bunun oldukça tumturaklı bir imgelem olduğunda hemfikirim: acayip balıklar, okyanuslar filan. Öte yandan, tam da burada, bizlerin –hepimizin– geriye, yaşamımızın belli bir dönemine, bir olaylar silsilesine bakma ve orada gerçekte olandan daha fazlasını görme biçimimize ilişkin yorum yapmak, belki o kadar da yersiz kaçmayacak. Bu, bir halk şenliğinin ardından

parkta, çayırdaki bırakılan çöpler türünden, tatsız olaylar için de geçerli. Olayların kendiliğinden tetiklemediği bir şeyi doğrulama arzusuyla ya da umuduyla insanlar fikir alışverişinde bulunacaktır, bırakın tetiklemeyi, adeta bütünüyle yok saydığı bir şeyi. Mutluluk? Bu, yaşamım boyunca zaman zaman ele aldığım, irdelediğim bir sözcük – ancak biçimini koruduğunu hiç görmedim. Bir anlam, o zaman; bir amaç? Her halükârda, geçmiş, bu ruh haliyle bakıldığında, ona yabancıymış, onu deneyimlemekle yakından uzaktan ilgisi yokmuş gibi gelen bir özdeğe batmış gibi görünür insana. Belki de gerçek anının malzemesi, oluştuğu madde budur? Geçmiş özlemi mi? Hayır; ben bundan söz etmiyorum; o özlem, pişmanlık – o zehirli kaşıntı değil sözünü ettiğim. Mesele, her birimizin o kadar da önemli, ağırlıklı olmayan geçmişine önem katma çabası da değil: “*Ben de* oradaydım, biliyor musun. *Kendi* gözlerimle gördüm.”

Ama tam da bu eğilimimiz yüzünden, süslü püslü metaforlar kullanmama izin verilebilir belki. O denizde balık *gördüm*, yunuslarla balinalar arzı endam etmeden önce kendilerini kızıla, yeşile boyamıştı sanki; ancak o sırada ne gördüğümü anlayamadığım gibi, bu kişisel deneyimin aslında ne kadar yaygın, ortak bir deneyim olduğundan, paylaşıldığından da habersizdim: Geçmiş düşündüğümüzde ilk idrak ettiğimiz de budur – farklılıklarımız değil, benzerliklerimiz.

Artık bildiğimiz şeylerden biri, herkes için geçerli olan, ancak hepimizin içten içe, büyük bir inatla korunmuş, özgün, farklı bir zihnin kanıtı saydığımız şeyse, olup bitenlerden bizim kavrayabildiğimiz kadarının resmî olmadığıdır. Saygın olmadığı. Haberler, gazeteler ve demeçler alıştığımız, kesinlikle küçümsediğimiz türdendir: Yine de, onlar olmasaydı umutsuzluğa, endişelere kapılabilirdik, çünkü insanın resmî mühürlere ihtiyacı var-

dır, özellikle de hiçbir şeyin beklendiği şekilde yürümediği zamanlarda. Oysa gerçek şuydu ki, her birimiz, belli bir noktada, olguları resmî kaynaklardan elde etmediğimizi ayırmıyorduk; o olgular ki, bir araya toplandığında, halka sunulandan çok farklı, bambaşka bir tablo çıkarıyordu ortaya. Belli sözcük dizileri, olayları billurlaştırıp bir resme, neredeyse bir öyküye dönüştürüyordu: *Sonra şu oldu; bunun üzerine şu şu kişi dedi ki...* Fakat bunlar sıradan, gelişigüzel sohbetlere giderek daha sık sızan sözcüklerdi; hatta belki de kişinin zihnine. “Evet ya, elbette!” diye düşünürdü insan. “İşte bu. Bir süredir farkındaydım zaten. Bu biçimde dile getirildiğini hiç duymadığım için algılayamadım durumu...”

Otoriteye karşı, Onlar’a, Şunlar’a karşı tavırlar giderek daha da çelişkili bir hal almaktaydı; hepimiz acayip, salt buraya özgü, anarşist bir toplumda yaşadığımızı inanır olduk. Elbette öyle değildi. Her yer aynıydı. Ama buna ileride değinmek daha iyi olacak, burada yalnızca şöyle bir duraklayıp “şey” sözcüğünü kullanmanın daima bir bunalıma, toplumsal bir endişeye işaret ettiğini söyleyelim. “Tanrı aşkına, bu kadar beceriksiz olmak zorundalar mı?” ile “Tanrım, işler berbat!” arasında bayağı bir uçurum vardır; tıpkı, “Durum korkunç!”un “Aynısı burada da başlıyor!” ya da “Başka şeyler de duydun mu?”dan bambaşka bir mesele olması gibi.

Bu anlatıyı, “şey”den henüz bahsetmediğimiz dönemden başlatacağım. Hâlâ, o genel huzursuzluk aşamasındaydık. Durum pek iyi değildi, hatta bayağı kötüydü. Yolunda gitmeyen, yarı yolda kalan, pes eden ya da haber bültenlerinin diliyle “alarm veren” öyle çok şey vardı ki. Ama “şey”, insana kapıya dayanmış, kaçınılması olanaksız bir tehditmiş duygusu veren “şey” henüz ortalarında yoktu.

Çok katlı apartmanlardan oluşan bir mahallede ya-

şıyordum; benzeri pek çok mahalleden biriydi. Dairem giriş katındaydı, zemin katta; yüksek bir binanın, camdan cama uzanan görünmez yollarla, kendi rotalarını izleyen kuşların arasına karışan meraklı ya da tedirgin gözlerin yıpratdığı patikalarla dolu, trafiğin ve insani hayhuyun epey aşağılarda kaldığı, havaya asılıymış gibi duran katlarından biri değildi. Yo, ben başımı kaldırıp yukarı bakanlardandım; pencerelerinden daha nezih bir havanın girdiği, sokak kapılarının umumi asansörlere açıldığı, trafik gürültüsünün, kimyasal madde ve fabrika kokularının... Kısacası sokağın aşağıda, çok aşağılarda kaldığı üst katlarda, yüksek seviyelerde olup bitenleri yalnızca tahayyül edenlendim. Bizimkiler, belediyenin inşa ettiği toplu konutlardan değildi; dış duvarları grafiti kaplı, asansörleri sidik kokulu, koridor duvarlarına pislik sıvaşmış binalardan değil: Yoksulların yaşadığı şu dikey sokaklarda yaşamıyor, özel parayla yaptırılmış, değerli toprağa (bir zamanlar değerli olan, elbette) sağlamca oturmuş, rahatça yayılmış yapılarda oturuyorduk. Duvarlar kalındı; mahremiyeti satın alabilecek parası olan aileler içindi. Apartmanın girişinde genişçe, halı kaplı bir antre vardı; hatta çiçek saksılarının durduğu ayaklıklar – çiçekler yapay olsa da yeterince alımlıydı. Bir kapıcımız vardı. Bu apartman blokları, bu tür binaların simgelemesi gereken sağlamlığa, düzgünlüğe örnekti.

Ancak o sıralar, pek çok kişi kentleri terk ettiğinden, bu apartmanlar inşa edildikleri yüksek sınıftan, kaliteden olmayan ailelere kalmıştı. Tıpkı yoksulların aşınmış, kemirilmiş sokaklarındaki boş evlerine de yıllardır ailelerin ya da aile kümeleri oluşturan işgalcilerin el koyması gibi; dolayısıyla, şunu söylemek artık çok uzun zamandır olanaksızdı: Burası çalışan sınıfın yaşadığı yöre, şurası homojen bir bölge. Bir zamanlar hali vakti yerinde olanların, profesyonellerin ve şirket yöneticilerinin kiraladığı

bu görkemli binaları şimdi fakir aileler, klanlar doldurmuştu. Geline nokta şuydu: Bir daire, bir ev, gelip ona yerleşme uyanıklığını gösteren insanlara aitti artık. Dolarıyla, yaşadığım binanın koridorlarında, sahanlıklarında, tıpkı bir sokakta ya da pazaryerinde olduğu gibi, her çeşitten insanla karşılaşabiliyordunuz.

Bitişimdeki çift odalı dairede bir profesör, karısı ve kızıyla oturmaktaydı; hemen üstümde, bakmakla yükümlü olduğu bir sürü akrabası olan, kalabalık bir Hintli aile vardı. Bu iki aileye değinmemin nedeni, hem bana en yakın kişiler olmaları hem de şu duvarların, tavanların gerisinde olup bitenlerden büsbütün habersiz olmadığımızı belirtmek istemem; üstelik en başından beri –neyin başından? Burada biraz zorlanıyorum, çünkü parmak basabileceğim, kesinlikle verebileceğim bir tarih yok... Şu an, “Onlar”, “Şunlar”, “Şey” gibi sözcüklerle özetleyiverdiğimiz genel baskılardan ve olaylardan değil, o sıralarda beni fena halde sıkıştıran, bunaltan keşiflerden söz ediyorum. Şöyle diyemem: “Şu şu gün, duvarın arkasında bir çeşit yaşamın sürüp gittiğini öğrendim.” Hatta şunu bile söyleyemem: “Öğrendiğimde, o yılın baharıydı...” Hayır, o kadar yakınımdaya gelişen, benden gizlenen “öteki” yaşamın farkına varışım çok yavaş oldu; algıya kademe olarak sızan, aşama aşama açılan çağrışımlarıyla, *ayrısamak* sözcüğüyle tanımladığımız kavrayış kategorisine tastamam uyuyor. Böylesi bir açılış, bir gelişim haftalar, aylar, hatta yıllar alabilir. Ve tabii, kişinin bir şeyi hem “bilmesi” hem “bilmemesi” de mümkündür. (Aynı şekilde, insan bir şeyi bilip sonra unutulabilir de!) Geriye bakınca, duvarın arkasındaki şu öteki yaşamın ya da varoluş biçiminin, dinlediğim, kulak kabarttığım şeyin ne olduğunu *ayrısamamdan* çok daha önce zihnimin bir köşesine takıldığını kesinlikle söyleyebilirim. Ne var ki, belli bir tarih, bir gün veremiyorum. Ancak bu içsel zi-

hin meşguliyetinin tarihinin, ötekinden, genel olandan, hoppaca bulmayacağınızı umarak, “şey” adını koyduğum endişeden daha eski olduğu kesin.

Zihnimin en bulanık, en kapalı olduğu zaman bile, bilincine varmak, *ayrısamak* üzere olduğum şeyin, etrafımda olup biten gerçek olaylardan niteliksel anlamda farklı olduğunu biliyordum: Üstümde oturan, yanılmıyorsam Kenya’dan gelmiş olan Hintlilerin canlı, faal, insanın içini ısıtan aile yaşantısından da, Profesör White’la ailesinin yaşadığı odalardan kulağıma çalınanlardan da farklıydı; onların mutfak duvarı, benim mutfagımın da duvarıydı – kalın olmasına karşın, bu duvar aracılığıyla birbirimizden haberdar oluyorduk.

Oturma odamın duvarının gerisinde bir şeyler olduğu olgusunu fark etmememin ya da bütün belirtilere, imalara kulak tıkamamın nedeni, duyduğum şeylerin inanılmazlığıydı. Bir koridordan, hatta en çok kullanılanından gelen sesler bile kısıtlıdır. Koridor, bir yerden başka bir yere gitmek içindir: İnsanlar koridorlardan tek başlarına, çiftler, gruplar halinde, konuşarak ya da konuşmadan geçerler. Bizim koridor, binanın ön girişinden başlayıp önce benim, sonra White’ların kapısının önünden geçiyor, zemin katın doğu yanındaki dairelerin önünden kıvrılıyordu. Onu White ailesi ve konukları, ben ve ziyaretçilerim, doğuya bakan iki dairenin kiracılarıyla onların ziyaretçileri kullanıyordu. Kısacası, epeyce işlek bir koridordu. Kulağıma sık sık, o sağlam duvarın boğuklaştırdığı ayak sesleri, konuşmalar çarpardı, yine de, kendi kendime şöyle derdim: “Bu Profesör olmalı; bugün gerçekten erkenci” ya da “Seslere bakılırsa, Janet okuldan dönmüş.”

Ancak öyle bir an geldi ki, o duvarın gerisinde, koridorla aynı büyüklükte, hatta belki koridora taşan, bir belki birden fazla oda, hatta bir daire bulunduğunu kabullenmek zorunda kaldım. Ne duyduğumu fark etmek,

uzun zamandır ne tür bir şeyden haberdar olduğumu anlamak, bu güçlü kavrayış, bu kentten ayrılmak zorunda kalacağımı neredeyse kesinkes anladığım zamana denk geliyor. Artık herkes iyi kötü seziyordu bunu, elbette: Çekip gitmeye mecbur kalacağımız bilgisine tek vâkıf olan ben değildim. Daha önce değindiğim şeye bir örnek: bir düşüncenin aynı anda, üstelik yetkililerin katkısı olmaksızın, herkesin birden aklına gelmesi. Demek istediğim, hoparlörlerden ya da kamusal platformlardan duyurulmamış, gazetelerde, radyo ya da televizyonda yayınlanmamıştı. Oysa her türden nasıl kesintisiz bir duyuru, bildiri bombardımanı altında olduğumuza Tanrı şahit: Fakat bunlar, halkın çoğunluğu tarafından, şu öteki bilgi gibi özümselemiyordu. Genel olarak, insanlar yetkililerin söylediklerine itibar etmeme eğilimindeydi. – Yo, bu tam doğru sayılmaz. Halka verilen bilgiler irdeleniyor, tartışılıyor, şikâyet konusu oluyordu, ama farklı bir etki bırakıyordu. Onlara neredeyse bir eğlence gözüyle bakıldığını söylesem? – Yo, bu da doğru değil. İnsanlar duyduklarına göre hareket etmiyordu, mesele buydu: buna zorlanmadıkları sürece. Oysa şu diğer bilgi, nereden geldiğini kimsenin bilmediği, “havada” uçuşan haberler, herkesi harekete geçirmeye yetiyordu. Örneğin, şu şu maddenin vesikaya bağlanacağına ilişkin resmî açıklamadan haftalarca önce, holde Mr. Mehta ile karısına rastladım – yaşlı çiftte, büyükanne ile büyükbabaya yani. Aralarına aldıkları patates çuvalını sürüklemekteydiler; ben de eve bir miktar depolamıştım. Birbirimizi başımızla selamladık, gülümsedik; karşılıklı, ileri görüşlülüğümüzü kutladık. Aynı şekilde, Mrs. White’la ana girişin önündeki kaldırımdaki selamlaşmamızı anımsıyorum. Oldukça gelişigüzel bir tavırla şöyle dedi: “İşleri fazla sürüncemede bırakmamalıyız.” Şöyle karşılık verdim: “Daha birkaç ayımız var, ama hazırlıklara başlamama-

mız gerek, size katılıyorum.” Herkesin konuştuğu şeyden bahsediyorduk; kentten ayrılma zorunluluğundan. Oysa halkın gitmesi gerektiğine dair hiçbir haber yayınlanmamıştı. Yetkililer cephesinde, şehrin boşalmakta olduğuna ilişkin herhangi bir tasdik, bir kabullenme de söz konusu değildi. Belki laf arasında, bir başka şeyin belirtisi, geçici bir fenomen olarak değinildiği oluyordu, ancak yaşamlarımızdaki büyük, önemli bir olgu olarak, asla.

İnsanların kentten uzaklaşmak için, birden çok nedeni vardı. Güneyde ve doğuda, bütün kamu hizmetlerinin durduğunu biliyorduk, aynı durum bizim tarafa doğru yayılmaktaydı. Ülkenin o yöresinde hiç kimsenin kalmadığını biliyorduk; bulabildikleriyle yaşamaya çalışan, çoğunluğu gençlerden oluşan, küçük gruplar dışında: tarlalarda toplanmadan bırakılan ürünler, her şey tam anlamıyla çökmeden önce katledilmekten kurtulabilen hayvanlar. Bu gruplar ya da çeteler, başlarda, ayrılmakta direnen bir avuç insana karşı herhangi bir şiddet uygulamadılar, dikkate değer bir zarar vermediler. Hatta, haberlerin diliyle söyleyecek olursak, “kanun ve emniyet güçleriyle işbirliği” yaptılar. Sonra, gıda maddeleri iyice kıtlaşınca, halk yığınlarının kaçmasına neden olan tehlike, artık bu her neyse, biraz daha yaklaşıncaya, çeteler tehlikeli bir hal aldı; şimdi, ne zaman kentimizin dış mahallelerinden geçmeye kalksalar, herkes içeriye kaçıyor, önlerine çıkmamaya çalışıyordu.

Bu, aylardır sürmekteydi. Uyarılar, önce kulaktan kulağa, sonra haber kaynaklarından yayıldı: Çetelerin şu, şu bölgeden geçmesi üzerine, insanlar kapalı kapılarının ardına sinmiş, tehlikenin geçip gitmesini beklemişti; şu ya da bu yöreye, yeni çeteler yaklaşmaktaydı, halkın canını, malını kollaması şiddetle tavsiye edilirdi; daha önce tehlikeli olan şu, şu bölge artık güvenliydi – böylesi ikazlar hayatımızın bir parçası olup çıkmıştı.

Yaşadığım yer, kentin kuzey yakası, uzunca bir süre, güneydeki banliyölerin onlarla haşır neşir olmasından çok daha sonrasına kadar, göçmen çetelerin güzergâhı olmadı. Kentimizin büyük bir kısmı anarşiye teslim olduğunda bile, biz kuzeydekiler kendimizi bağışık görüyor, bağışıkımız gibi konuşuyorduk. Sorun ortadan kalkacak, yok olacak, bizi iskalayacaktı... Eskisi gibi yaşayıp gittiğimizden öylesine emindik ki, ilk iki-üç çetenin mahallemizde boy gösterişini, muhtemelen bir daha yinelenmeyecek, münferit olaylar saydık. Yine de, yavaş yavaş anlamaya başlamıştık: Asıl alışılmadık, sıradışı olan, bizim yaşadığımız bu uzun süreli, huzurlu, normal dönemlerdi, yağmaların, kavgaların birbirini izlediği günler değil.

Velhasıl – buradan ayrılmak zorunda kalacaktık. Evet, gidecektik. Hemen olmasa da, bir gün, yakında buna mecbur kalacaktık, bunu biliyorduk... Ve bütün bu zaman zarfında, gündelik yaşamım, “bir başka yerde” gerçekleşen, uzun zamandır sürüp giden bir gizemin ön planı –bu şekilde ifade etmemde bir sakıncası yoksa– aydınlatılmış cephesiydi. Gündelik yaşamımın gereksiz olduğu duygusuna gittikçe daha sık kapılıyordum. Önemsiz olduğu duygusuna. O duvar benim için, nasıl söylesem, evet, ilk aklıma geleni söyleyeyim, bir saplantıya dönüşmüştü. Bu sözcük duvara, temsil ettiği şeye ihanet etmeye hazır olduğum, onu hastalıklı, “marazi” haller sınıfına postalamaya hazırlandığım anlamına mı geliyor? Yoksa ona duyduğum ilgiden, o zaman da şimdi de rahatsız olduğum anlamına mı? Hayır, o sıralarda hayatımın ağırlık merkezinin kaydığını, dengelerin yerinden oynadığını hissediyordum, tamam, ama beni huzursuz etmesine karşın, bir fikre aklım yatmaya başlamıştı: Duvarın arkasında olup bitenler, her bir zerresiyle, buradaki hayatım kadar, biraz eski yüzlü olsa da, şu düzenli ve rahat dairede sürdüğüm gerçek yaşantı kadar önemlidir.

Krem rengi, sarı, beyaz renklerin egemen olduğu ya da en azından odaya girene güneş ışığına giriyormuş duygusu verecek kadar baskın olduğu oturma odamda öylece dikilir, bekler, sessizce duvara bakardım. Sağlam. Sıradan. Penceresiz ya da kapısız bir duvar: Dairenin lobisine açılan kapı, odanın yan duvarındaydı. Bir şömine vardı, ama duvarın ortasında değil, köşeye yakın, dolayısıyla bu duvarın bir hayli geniş kısmı, bomboştu: Resimler, süsler asmam gerekmişti. Duvarın “beyaz”ı zamanla koyulmuştu, gün ışığı doğrudan üzerine vurmadığı takdirde, pek bir ışık yansıtıyordu. Bir zamanlar duvar kâğıdıyla kaplıydı. Üzeri boyanmıştı, ama boyanın altındaki çiçeklerin, yaprakların, kuşların dış çizgileri hâlâ seçilebiliyordu. Sabahları güneş duvara yer yer vurduğunda, yarı silinmiş desenler öylesine belirginleşirdi ki, ağaçların, bir bahçenin telkinlerine kapılan zihin, bu ışık selinin duvarı renklendirdiğine basbayağı inanırdı – yeşiller, sarılar, saydam istiridye pembesinin belli bir tonu. Yüksek bir duvar değildi: Odanın tavanı makul bir yükseklikteydi.

Gördüğünüz gibi, aklıma bu duvar hakkında, onu aleladelikten çıkarmak için söylenebilecek bir şey gelmiyor. Öte yandan, orada durup ona bakarken ya da evde bir şeylerle meşgulken onu düşündüğümde, yarattığı duygu, dokusu sürekli aklımdaydı; tıpkı çatlamak üzere olan bir yumurtayı kulağınıza dayamak gibi. Avucunuzdaki ılık, pürüzsüz cisim zonklamakta, nabız gibi atmaktadır. İki parmağınızla ezebileceğiniz halde, civcivin süresini doldurma gerekliliğinden, karanlık hapisanesinden çıkmak için gereksindiği tam ve doğru zaman nede niyle dokunulmaz olan o narin kabuğun gerisinde, sanki bir ağırlık, rahimdeki konumunu değiştiren bir bebek misali yer değiştirmekte, hafifçe kaymaktadır. Dünyanın en hafif gıcirtısı duyulur. Sonra bir daha. Civciv, başı kandanın altında, dışarıya çıkabilmek için gagalamaktadır;

kabuğun üzerinde minicik kireç çatlakları çoktan birikmeye başlamıştır ve tam burada, az sonra, ilk kara, tırtıklı delik belirecektir. Kendimi, duvara kulağımı dayarken yakaladığım bile oldu; tıpkı insanın döllenmiş bir yumurtaya yapacağı gibi, bekleyerek, kulak kesilerek. Mrs. White'ın ya da Profesör'ün sesini, çıkardığı gürültüyü dinlemek amacıyla değil. Onlar az önce çıkmış ya da dönmüş olabilirdi; koridordaki olağan sesler de sürüyor olabilirdi. Hayır, benim duyduğum sesler başka bir yerden geliyordu. Öte yandan, kendi içlerinde sıradan, bildik seslerdi: çekilen mobilyalar, konuşmalar, ama çok çok uzaklardan; ağlayan bir çocuk. Hiçbiri açık seçik değil. Ama hepsi de tanıdıktı; bütün ömrüm boyunca duymuştum onları.

Bir sabah, elimde kahvaltı sonrası sigaram –kendime günde bir tane gerçek sigara izni tanıyordum– durdum ve mavi, kıvrılan dumanın arasından, perspektif kurallarına göre kısa kalan, boyu eninden fazla, sarı bir dilim halinde uzanan ve duvarı olduğundan çok daha yüksek gösteren güneş ışığına baktım. Sarının parıltısına, zonklayışına bakıyor, dinliyormuş gibi, mevsimler değiştiğinde sabah ışığının duvara düşürdüğü lekenin de nasıl biçim, boyut ve pozisyon değiştirdiğini düşünüyormuş gibi, öylece bakıyordum – birden duvardan geçtim ve orada ne olduğunu gördüm. O ilk seferde, birtakım odalardan ötesine geçemedim. Odalar kullanılmıyordu, hem de uzunca bir süredir. Belki de yıllardır. Hiç eşya yoktu. Duvardaki boya kabuk kabuk kalkmış, küçücük kıymıklar halinde yerdeki parkelerin üzerine, kâğıt parçalarının, ölü sineklerin, tozun arasına dökülmüştü. İçeri girmedim, eşikte, iki dünyanın, aşına daireme bunca zamandır orada, sessizce bekleyen odaların birleştiği çizgide durdum. Durup baktım, gözlerimle hissettim. İçime müthiş keskin bir beklenti, bir özlem doldu; gereksindi-

ğim, orada olduğunu bildiğim, beklediğim şey buradaydı – ah, evet, ömrüm boyunca, ömrüm boyunca beklediğim. Burayı biliyordum, görür görmez tanımışım; hem de duvarların benimkilerden çok daha yüksek olduğu, bir sürü pencereyle kapı bulunduğu, bunun geniş, aydınlık, havadar, iç açıcı bir daire ya da ev olduğu bilgisini algılamadan, gözlerim aracılığıyla gerçekten özümsemeden önce. Daha ilerdeki bir odada, gözüme bir boyacı merdiveni çarptı; sonra, bir bulutun güneşi yutması üzerine, duvarımdaki gün ışığının solduğu an, beyaz tulumlu birinin elindeki badana rulosunu kaldırdığını, solmuş, lekeli yüzeyi beyaza boyamaya hazırlandığını gördüm.

Bu olayı unuttum. Yaşantımın akışına, malum, küçük alışkanlıklarına döndüm; duvarın arkasındaki yaşamın bilincindeydim, ama oraya yaptığım ziyareti anımsamıyordum. Ta ki birkaç gün sonra, elimde sigara, sabahın bir vakti orada dikilip, havada süzülen dumanın arasından, duvara vuran gün ışığına bakıncaya kadar. “Hey!” dedim içimden. “O tarafa geçtim ben; tabii ki geçtim. Nasıl oldu da unuttum bunu?” Ve bir kez daha, duvar ayrıştı, içinden geçiverdim. Oda sayısı, ilk ziyaretimde kuşkulandığımdan çok daha fazlaydı. Hepsini görmemiş olsam da, bunu güçlü bir şekilde hissediyordum. Bu sefer, tulumlu erkeği ya da kadını da göremedim. Odalar boştu. Onları oturulabilir hale getirmek için, büyük emek harcamak gerekecekti! Evet, bunun haftalar, aylar alacağını görebiliyordum... Orada durup dökülmüş sıvaları, tavanın bir köşesine yayılmış rutubet lekesini, kirlenmiş ya da hasar görmüş duvarları mimledim. İşte, yapacak ne çok işin olduğunu kavradığım o sabah, saniyenin onda biri kadar bir sürede, gözüme bir şey ilişti – iyi de, ne? Söyleyebilmem çok güç. Belki görülen değil de, duyumsanan bir şeydi. Bir tatlılık içerdiği kesindi: sıcak bir karşılama, bir güvence. Belki de bir yüz ya da bir yü-

zün gölgesini görmüştüm. Daha sonra açık seçik bir biçimde gördüğüm yüzse tanıdıktı; fakat her şey bittiğinde gördüğüm bu çehrenin, belleğime, bu yere yaptığım bu ikinci ziyaretin anılarına yerleştirilmiş olması da mümkün: Kendini yeniden yansıtmış, hatırlatmıştı; kendisini görünür kılmak için bir bedene ya da aynaya ihtiyaç duymamış, sadece içimdeki o tatlı özlem duygusunu kullanmıştı; bu açlık ona gereksindiği havayı sağlamıştı. Duvarın gerisindeki odaların gerçek, haklı sakiniydi o. Bundan hiç kuşku duymadım; ne o zaman, ne daha sonra. *Sürgün edilmiş* sakini; çünkü o kişi –o kız– pis, kokuşmuş havayla dolu bu serin, boş kabukta kesinlikle yaşamazdı, yaşamış olamazdı, değil mi?

Kendimi yeniden oturma odamda, yarısı yanıp bitmiş sigaramla, ayakta dururken bulduğumda, içime bana bir söz verildiği, bir vaatte bulunulduğu inancı yerleşti ve daha sonra, işler ne kadar zorlaşsa, hem kendi yaşamımda hem de bu gizli odalarda durum ne kadar kötüleşse de, beni terk etmedi.

Çocuğun bana bırakılışı şöyle oldu:

Mutfaktaydım, bir ses duyunca oturma odasına gittim ve bir adamla yarı yetişkin bir kızın orada dikildiğini gördüm. İkisini de tanıımıyordum; bir hatayı düzeltme niyetiyle onlara doğru ilerledim. Aklımdan geçen düşünce, ön kapıyı açık bırakmış olabileceğimdi. Bana doğru döndüler. Kızın yüzündeki o parlak, katı, gergin tebessümün o an bile, insanı nasıl bir anda çarptığını hâlâ anımsıyorum. Adam –orta yaşlı, sıradan giyimli, dikkat çekmekten uzak, her bakımdan vasat– şöyle dedi: “İşte, çocuk bu.” Çekip gitmeye hazırlandı. Elini kızın omzuna koymuş, gülümsemiş, başını sallamıştı, şimdi de dönmüş gidiyordu. Atıldım:

Nobel ödüllü yazar Doris Lessing'in bu çarpıcı romanı bir tür kıyamet öyküsü. Çevre kirliliği, hoyratça kullandığımız doğal kaynakların tükenişi, evsizlerin sayısı artarken sokak çetelerinin kural tanımazlığının kural haline gelişi, dilin yozlaşması ve yoksullaşması, iletişimsizlik, insanların büyükşehirlerden kaçmak zorunda kalışları ve kalabalıkların yerini alan ıssızlık... Lessing bütün bu olup bitenlerin görgü tanığı olan, hatta hiç tanımadığı bir çocuk-kadının sorumluluğunu da üstlenen orta yaşlı bir kadının ağzından aktarıyor olayları. Yazarın kıvrak dili; çaresiz durumlarda en olmayacak koşullara nasıl ayak uydurulduğunu, bu koşullara rağmen yaşananları hayata tutunmak için verilen savaşımları, çok etkileyici bir romanda biçimlendiriyor.

Hepimiz için öyle anlar vardı ki, oynamayı kabul ettiğimiz oyun, olayları metanetle karşılamamıza yetmiyordu: Bir gerçekdışılık duygusunun pençesine düşüyorduk; mide bulantısı gibi. Belki de asıl düşman bu duygu, ayağımızın altındaki toprağın dağıldığı duygusuydu... Ya da biz buna inanıyorduk. Belki de, aslında kayda değer ya da en azından geri döndürülemez bir şeyin olmadığına ilişkin gizli, sözsüz bir antlaşma yapmış olmamızın nedeni, bizim için asıl düşmanın gerçeklik olmasıydı; gerçekle yüzleşemez, kendimize olup biteni "anlama" iznini veremezdik. Böyle elbirliğiyle numara yapmamız, kendimizi çıplak, savunmasız hissettiğimiz anlarda tamamen hayalperestlik ve saçmalık gibi görünse de, belki hayran olunası bir yetenek sayılmıyordu?

